

I mitten av 80-talet kollapsade jordbrukskooperationen i Uganda. De i praktiken statligt styrda kooperativet präglades av ineffektivitet, konstlad prissättning på jordbruksprodukter och korruption. Förtroendet för dem var i botten, konstaterar Bernard Taybura på Uganda Cooperative Alliance, UCA, den paraplyorganisation som idag samlar de ugandiska bondekooperativen.

Han säger samtidigt att utan stöd från Sverige, Norge och Kanada hade UCA knappast överlevt. Sedan dess har UCA och bondekooperativen byggts upp på nytt i en liberaliserad och konkurrensutsatt ekonomi. Till stora delar har det handlat om att bygga från grunden, från enskilda småbönder som gått samman i små lokala kooperativ. I några fall samlas dessa småkooperativ i gemensamma försäljnings- och marknadsorganisationer med mål att få bättre kontroll över ett gemensamt utbud.

Liksom i Sverige på 1930-talet är Ugandas bönder ofta i händerna på lokala grossister och uppköpare, utsatta för prispress och med svårigheter att få korrekta marknadsinformation. Med gemensam, kooperativ försäljning ökar deras möjligheter till bättre och mer rättvis betalning men också att lagra sina grödor och sälja när priserna inte är i botten, direkt efter skörd.

Tillsammans utvecklar de ofta även små sparkassar med möjlighet att bistå med lån för att klara tillfälliga likviditetsproblem och arbetar även med frågor som HIV-information.

Ett exempel är Ibanda growers cooperative society i västra Uganda, några mil från gränsen till Kongo. Där har 76 kaffeodlande småbönder gått samman för att samla sina skördar och bjuda ut dem gemensamt på marknaden. Något som ger i snitt 10 procent bättre betalt för bönderna. Det är en höjd betalning som spelar stor roll för bönder med små möjligheter att försörja sina familjer. Vid sidan om en "cash-crop" som kaffe eller bomull måste deras mark användas till att odlas för familjens behov; kassava, matbananer, majs och grönsaker.

För att få korrekt marknadsinformation ingår föreningen i det större Nyakatonze cooperative som håller koll på prisutvecklingen på en rad grödor och även driver en förädling av bomull. Hur ekonomin ser ut just i den verksamheten är dock svårt att få grepp om.

Det kaffe bönderna odlar är i praktiken ekologiskt. Men eftersom bönderna inte är certifierade för ekoodling kan de inte få ut den merbetalning det skulle ha gett. Besök hos några olika organisationer som arbetar med ekologisk produktion och även hos enskilda bönder visar annars på tydlig inkomstförstärkning genom eko-certifiering.

Hjälp till kvalitetshöjning och till certifiering kan i många fall stärka ekonomin högst väsentligt vilket besök på några avlägsna, mycket små jordbruk visar.

Ett annat exempel på kooperativ uppbyggnad i Uganda är Uganda crane creameries coop union, UCCCU, med 15 000 medlemmar. Samtliga mjölkbönder. De flesta har ett par kor, några är att beteckna som ugandiska storbönder med ett stort antal djur och solid ekonomi.

Tillsammans bygger de nu ett mejeri i utkanten av staden Mbarara med förhoppningar om att ta en väsentlig del av den inhemska marknaden och även kunna exportera till grannländerna.

Problemet idag, säger man, är att pengarna försvinner på vägen från bönderna till konsumenterna. Många mellanhänder ska alla ha sin del av det konsumenterna betalar.

Mejeriet ska, om allt går vägen, ge bönderna bättre betalt för mjölken och konsumenterna billigare mjölk. Även här handlar det alltså om att försöka bygga upp fattiga bönders ekonomi genom kooperativ samverkan. Även om de redan välbärgade mjölkbönderna sannolikt tjänar mest på mejeriet bör det stärka mjölkproduktionen och även de med bara en eller några få kor. Mejerikooperativet samlar in mjölk i stora delar av sydvästra Uganda.

Under samtal med ett antal småbönder var det tydligt att man sätter stort hopp till mejeriet och till framtida bättre betalning. Något som är nödvändigt om jordbruket ska kunna utvecklas.

Under en dryg vecka besökte jag ett antal lokala, små bondekooperativ, de ovan nämnda mer centrala organisationerna och samtalade med ett stort antal enskilda bönder, framför allt i västra Uganda. Stipendieresan avslutades med intervjuer på UCA och med några organisationer som arbetar med export av ekologiska produkter till Europa.

Malmö 12 november 2009

Anders Ingvarsson